

ЯК НАВЧИТИ УЧНІВ

ВІДРІЗНЯТИ

~~ФЕЙККИ~~

ВІД

ПРАВДИ

Пропонуємо вам матеріали для проведення класних / виховних годин із медіаграмотності в 7–11 класах. Заняття спрямовані на розвиток умінь ідентифікувати фейки та протистояти їхнім негативним впливам.

Усі запропоновані завдання – самодостатні. Тож учитель / учителька самостійно може визначити, які завдання і в якій кількості застосовувати на одному чи кількох уроках.

 Ми розділили завдання на 3 заняття по 45 хвили кожне. Але вибір, скільки занять і якої тривалості проводити, залишається за вчителем / учителькою.

 За основу розробки ми взяли відеокурс “Медіаграмотність у часи пандемії”, створений Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) за підтримки USAID та **опублікований** на онлайн-платформі “Дія”. У відео українські зірки Нікіта Добринін, Яна Шамаєва (відома як Jerry Neil), Алла Костромічова, Анна Трінчер, Аліна Паш, Костя Клепка та Дар’я Квіткова є в ролі фактчекерів.

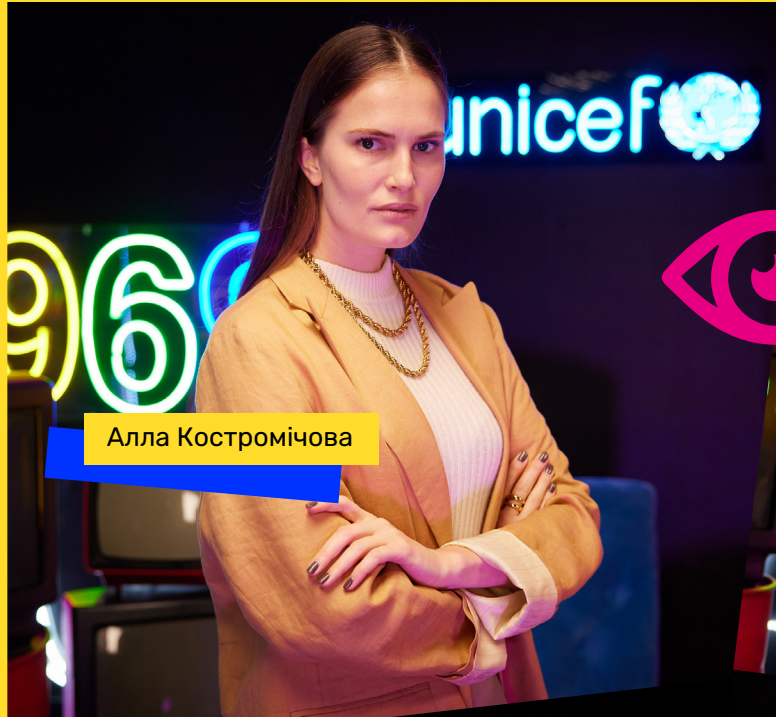

3 заняття по 45 хвилин

**Вправи можна використовувати окремо на уроках
будь-яких предметів**

Розробники матеріалів: ГО “Смарт освіта” та ЮНІСЕФ

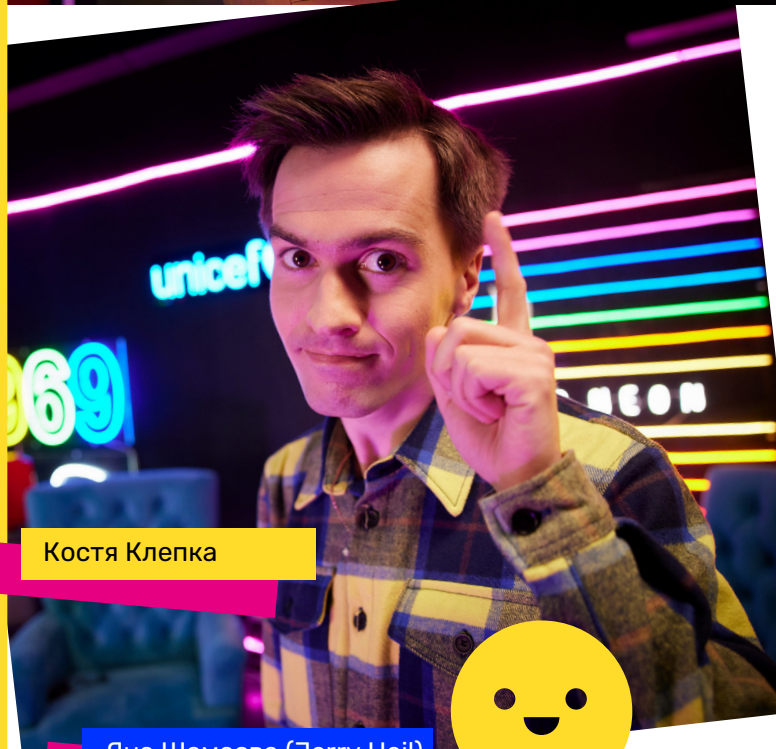
Методистка: Марина Дашко

Алла Костромічова

Аліна Паш

Костя Клепка

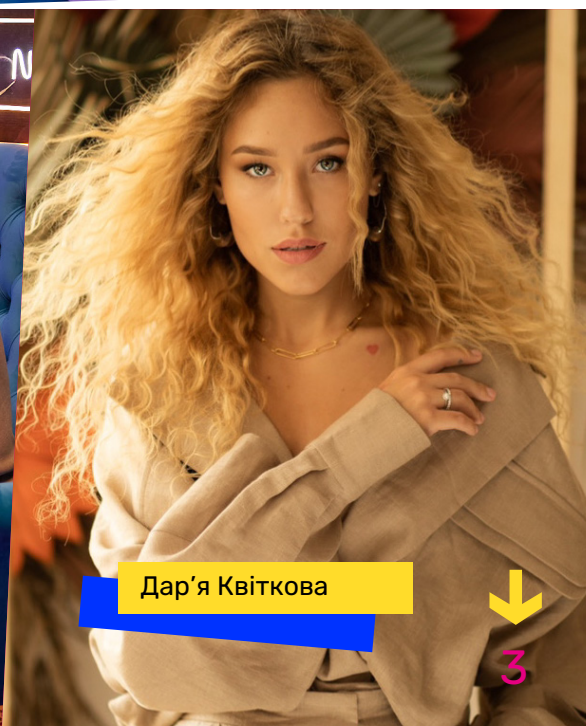
Анна Трінчер

Яна Шамаєва (Jerry Neil)

Нікіта Добринін

Дар'я Квіткова

Рекомендації вчителю / вчительці

На виховній годині, за тиждень до заняття з медіаграмотності, сформууйте три групи по 3–6 дітей, які отримають випереджальні завдання. У кожній групі будуть різні учні класу, які виконуватимуть випереджальне завдання до різних занять – 3 групи дітей для 3 завдань.

Діти всіх груп під час виконання завдань покращуватимуть навички з медіаграмотності, але кожна група розглядатиме окремі аспекти: «Конспірологія, фейки та емоційний вплив», «Фото- / відеофейки», «Експерти та псевдоексперти». На виконання завдання учні першої групи матимуть один тиждень, другої – два, третьої – три. Передбачається, що діти кожної групи навчатимуть однокласників того, чого навчилися самі.

Скільки дітей, хто і в яку групу входить, може визначити вчитель / учителька. Під час формування груп необхідно враховувати зацікавлення дітей, взаємини в класі та інше. Тому діти також можуть самостійно, без втручання вчителя / вчительки, об'єднатися в групи. Учні, які дружать між собою, можуть виконувати випереджальні завдання вдома. Якщо вчитель / учителька має на меті забезпечити конструктивну взаємодію та ефективну групову роботу, доцільно організувати роботу групи в школі після уроків, можливо, у присутності вчителя / вчительки.

Завдання для груп учитель / учителька може розмістити на [Google Диску](#) (чи іншому сервісі хмарного зберігання), надавши учням доступ до них. Також завдання можна роздрукувати.

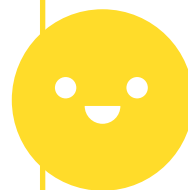
Доступ до відеороликів надайте всім дітям класу, а не лише тим, хто виконуватимуть завдання. За власним бажанням вони можуть переглянути їх. Можливо, хтось із дітей захоче долучитися до роботи не лише у своїй групі.

Примітка.

Бажано до виконання завдань залучити якомога більше дітей. Тому вчитель / учителька може об'єднати і весь клас у групи в межах одного заняття для виконання одного випереджального завдання.

Правила роботи в групі:

- 1 Відповідно до завдань, які надав/-ла учитель / учителька, розподіліть між собою обов'язки. Дотримуйтеся принципу обов'язковості виконання домовленостей.
- 2 Визначте, хто буде записувати результати роботи, хто оформить підготовлені матеріали, як ви презентуєте спільну роботу в класі.
- 3 Ставтеся з повагою до думок інших членів групи.
- 4 Кожному й кожній у групі надавайте слово й не перебивайте, доки не вислухаєте того, хто говорить. Дотримуйтеся принципу рівності сторін.
- 5 Будьте толерантними.
- 6 Не забувайте, що є людина, до якої завжди можна звернутися по пораду й допомогу. Це – учитель / учителька.
- 7 Щоби заощадити час на уроці, за день до заняття надайте підготовлені вами матеріали вчителю / вчительці (надішліть електронною поштою, дайте лінк на матеріали, розміщені на **Google Диску** (чи іншому сервісі хмарного зберігання), принесіть флешку з матеріалами тощо), який / яка все підготує для демонстрації матеріалів під час вашої презентації.
- 8 Продумайте, які рекомендації щодо групової роботи ви можете дати своїм однокласникам (з власного досвіду роботи в групі). Розкажіть про переваги та недоліки такої діяльності.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ / ВЧИТЕЛЬКИ

Під час роботи груп учитель / учителька консультує, за потреби надає допомогу у виконанні випереджальних завдань, забезпечує морально-психологічний комфорт усередині груп.

Завдання цієї розробки діти можуть виконати й під час дистанційного навчання, оскільки вони є випереджальними.

Усі онлайн-інструменти та пам'ятки, які ми пропонуємо застосувати, учителі різних предметів можуть використовувати на своїх уроках, інтегруючи інфомедійну грамотність у свій предмет.

ТЕМА

ПРАВДА чи ФЕЙК

- Мета:**
- навчити учнів розпізнавати фейкову інформацію та усвідомлювати її негативні наслідки на прикладі повідомлень про COVID-19;
 - формувати в школярів стійкість до можливих негативних впливів інтернет-медіа та соціальних мереж.
- Розвивальні завдання:**
- розвивати в учнів навички роботи в групі / парі;
 - розвивати критичне мислення щодо інформації, навички для її ефективного пошуку та аналізу, інформаційну та візуальну грамотності;
 - розвивати вміння ідентифікувати фейки.
- Обладнання:**
- телевізор / проєктор і екран для перегляду відео;
 - смартфони / планшети з доступом до інтернету в дітей;
 - роздаткові матеріали.

Формування компетентностей**Вільне володіння державною мовою**

вміння усно висловлюватися і тлумачити поняття, думки, факти та погляди.

Інформаційно-комунікаційна компетентність

інформаційна й медіаграмотності, навички безпеки в інтернеті.

Навчання впродовж життя

здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок.

Громадянські та соціальні компетентності

уміння працювати з іншими.

Матеріали розроблені на основі діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, враховані такі наскрізні змістові лінії: «інформаційне середовище» (вміння критично аналізувати інформацію, висловлювати зважені судження), «здоров'я і безпека», «громадянська відповідальність» (формування відповідального члена суспільства).

ЗАНЯТТЯ 1

ПРО КОНСПІРОЛОГІЮ, ФЕЙКИ ТА ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ

Організація роботи з відео 1, 5, 6

Розвивальні завдання	Очікувані результати
- розвивати в учнів навички роботи в групі / парі; - розвивати критичне мислення щодо інформації, навички її пошуку та аналізу; - розвивати вміння складати пам'ятки / працювати з пам'ятками.	<i>Учень / учениця:</i> - перевірятиме інформацію; - відрізнятиме факти від суджень; - навчиться ідентифікувати фейки, інструменти маніпуляції, вплив медіа на наші емоції; - усвідомить небезпеку поширення фейків про COVID-19; - з відповідальністю ставитиметься до поширення інформації.
Необхідне обладнання та матеріали: - телевізор і ноутбук / проєктор та екран для демонстрації фрагментів відео, пам'яток; - підготовлена вчителем / учителькою дошка Padlet.	

ВИПЕРЕДЖАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

За тиждень до класної / виховної години запропонуйте учням виконати завдання.

1. Переглянути три відео про фейки, конспірологію та емоційний вплив фейків.

Відео 1 «Фейки»	Відео 5 «Конспірологія»	Відео 6 «Про емоційний вплив фейків»
 	 	

2. Визначити, якою може бути небезпека через поширення фейків, що були запропоновані для аналізу гостям Нікіти Добриніна.
3. Звернути увагу на лайфхаки, які допоможуть відрізнити правду від неправдивої інформації.
4. Учні **10–11 класів** на основі отриманої інформації з відео скласти пам'ятку «Як розпізнати фейк?».

СТРУКТУРА ПАМ'ЯТКИ «ЯК РОЗПІЗНАТИ ФЕЙК?»

Ознаки фейку
Джерела інформації
Експерти
Факти
Емоції

Примітка.

Учням **7–9 класів** надайте пам'ятку «Як зловити фейк?» // Інститут масової інформації.

Запропонуйте дітям визначити, за якими ознаками пам'ятки ведучий Нікіта Добринін і його гості розпізнавали фейки.

5. Презентувати свою роботу однокласникам.

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

*Бесіда (до 5 хв)***Запитання до учнів**

- З яких джерел ви та ваші батьки отримуєте інформацію про COVID-19? Очікувано, що діти згадають соціальні мережі, медіа та інші інтернет-ресурси.
- Чи впевнені ви, що інформація, яку ви отримуєте, – правдива?

Відповіді учнів...

Учитель / учителька:

- Інтернет, а особливо соціальні мережі, – найбільш сприятливе місце для поширення фейків та дезінформації, а особливо – у період кризи.
- Як ви вважаєте, чи є пандемія COVID-19 кризою?

Відповіді учнів...

- Пандемія коронавірусу – криза в галузі охорони здоров'я. У зв'язку з нею, маніпуляцій і брехні в інтернеті стало більше.
- Чи впевнені ви, що легко можете відрізнити фейк від правдивої інформації? Чому так / ні?

Відповіді учнів...

- Як ви вважаєте, чому поширюють фейки?

Відповіді учнів...

**Зробіть
узагальнення
відповідей учнів**

- Фейки можуть поширювати з метою реклами когось або чогось, маніпулювання свідомістю, дезінформації, залякування людей і сіяння паніки, дестабілізації ситуації в країні, розпалювання міжнаціональної / расової / релігійної ворожнечі. Є фейки, які плямують чийсь репутацію (найчастіше це фото). Фейки можуть приносити прибуток медіа, що його поширює (жовта преса). До того ж деякі фейки мають розважальний характер (наприклад, сайт жартівливих новин [UaReview](#)).

- Як можуть нашкодити фейки про коронавірус?

Відповіді учнів...

**Учитель /
учителька:**

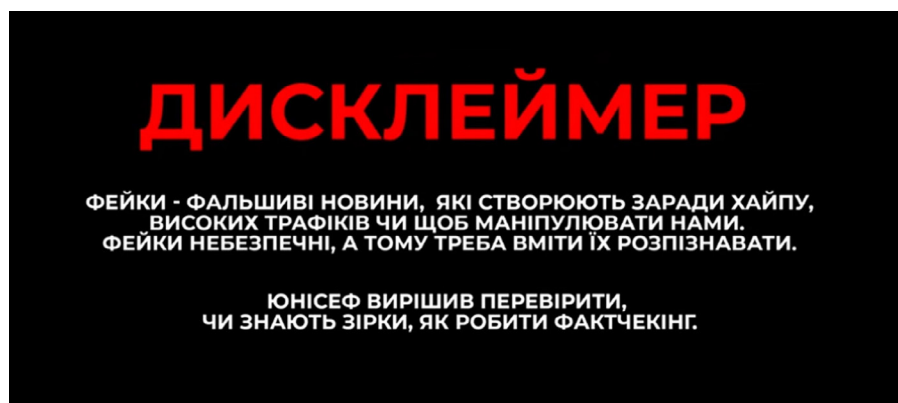
Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) вирішив перевірити, чи знають українські зірки, як визначити фейкову інформацію.

ПЕРЕВІРКА ТЕРМІНІВ

(2–3 хв)

Запропонуйте дітям перевірити свої знання медійних термінів.

Покажіть екран:

Запропонуйте дітям за допомогою гаджетів, скориставшись QR-кодом, перейти на платформу Learning Apps і виконати завдання (співвіднести терміни й пояснення до них).

Доступ

Вправа:

- сприятиме розвитку критичного мислення;
- діти повторять / ознайомляться з визначеннями медійних термінів, які прописані на початку відео та використовуються в діалогах.

Примітка.

Доцільно звернути увагу дітей на термін «дисклеймер». Можна навести приклади дисклеймера:

- «Видавництво не несе відповідальності й не надає гарантій у зв'язку з публікацією фактів, даних, результатів та іншої інформації».
- «Редакція не несе відповідальності за зміст авторських матеріалів».
- «Усі персонажі – вигадані, будь-який збіг із реально живими або померлими людьми – випадковий».

Якщо в дітей немає смартфонів / доступу до інтернету, вчитель / учителька може вивести вправу на екран і разом із дітьми її виконати або просто обговорити ці терміни (див. словник нижче).

УЧНІ ПРЕЗЕНТУЮТЬ РЕЗУЛЬТАТИ СВОЄЇ РОБОТИ

(20–30 хв)

- Розповідають про відео, з якими працювали (тема відео, чи було цікаво, що нового дізнались, чи рекомендуватимуть для перегляду іншим тощо).
 - Повідомляють про небезпеку через поширення фейків (на основі відеоматеріалів).
 - Учні 10–11 класів презентують створену пам'ятку, а учні 7–9 класів розповідають, за якими ознаками пам'ятки ведучий Нікіта Добринін і його гості розпізнавали фейки (наводять приклади з відеороликів).
 - Розповідають про переваги та труднощі групової роботи. Надають рекомендації своїм однокласникам.
- Зверніть увагу** дітей на лайфхаки **до відео 6** (08.23–09.54 хв):
- Перевіряйте інформацію.
 - Не сперечайтесь з авторами фейків. Краще залишити аргументований коментар із достовірною інформацією.
 - Частіше відволікайтесь від своїх гаджетів та пам'ятайте, що справжні емоції можна отримати лише в реальному житті та спілкуванні.
 - Якщо якась новина вас особливо вразила, не поспішайте її поширювати, доки не будете абсолютно впевнені, що це – не фейк.
 - Сформууйте власний список надійних та перевірених медіа й не споживайте інформацію з сумнівних сайтів.

Примітка. Ознайомте школярів з інфографікою Інституту масової інформації:

На що звернути увагу перед **share**?
// Інститут масової інформації.

Не клікайте по цих **заголовках** // Інститут масової інформації.

Примітка. Розкажіть учням про ініціативи з фактчекінгу в Україні – наприклад, сайт **StopFake**, проект **VoxUkraine**.

Запропонуйте учням скористатися віртуальною дошкою **Padlet**. Разом із ними ви можете наповнювати її відповідним контентом. Надайте можливість учням робити коментарі.

Методика використання віртуальної інтерактивної дошки докладно викладена за **посиланням**.

На дошці Padlet можна розмістити покликання на:

- Сайт МОЗ України
- Інформаційний портал МОЗ із питань вакцинації проти COVID-19 в Україні
- ВООЗ: Міфи та неправильні уявлення
- Як захистити вас та ваших дітей – оновлено
- Стоп фейк про ковід
- КУНШТ: спростування фейків про коронавірус
- Навчальна онлайн-гра «Медіазнайко»
- Фейкотест: знайди правду серед брехні
- Онлайн-курс з медіаграмотності VERIFIED

РЕФЛЕКСІЯ

(від 5 хв)

Учні мають застосувати метод незакінченого речення:

• Я дізнався / дізналась...	• Заняття було корисним для мене, тому що...
• Мені було цікаво / не цікаво, тому що...	• Я буду використовувати / застосовувати...
• Мене здивувало...	• Хочу дізнатися / навчитися...

45
хв

ЗАНЯТТЯ 2

ФОТО- / ВІДЕОФЕЙКИ

Організація роботи з відео 2

Примітка. Це відео рекомендуємо для аналізу учням 10–11 класів. Старшокласники / старшокласниці, які виконують завдання, зможуть навчити своїх однокласників / однокласниць аналізувати фото та відео і провести майстер-класи «Як аналізувати фото й відео» для учнів / учениць 7–9-х класів на виховних годинах.oxUkraine.

Розвивальні завдання	Очікувані результати
- розвивати в учнів навички роботи в групі / парі; - розвивати вміння аналізувати фото й відео; - розвивати вміння складати пам'ятки / працювати з пам'ятками; - розвивати вміння застосовувати онлайн-інструменти для перевірки фото, відео та створення власних творчих продуктів.	Учень / учениця: - перевірятиме інформацію; - навчиться ідентифікувати фейки, інструменти маніпуляції (фото, відео), вплив медіа на наші емоції; - для перевірки фото й відео застосовуватиме онлайн-інструменти: Google Search by Image, TinEye, Forensically, Youtube DataViewer; - для створення власних творчих продуктів використовуватиме застосунок Canva.

ВИПЕРЕДЖАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

1. Перегляньте ролик про фото- та відеофейки.
2. Визначте можливі негативні наслідки поширення фейків, які пропонували для аналізу Аллі Костромічовій.
3. Скористайтесь лайфхаками від Нікіти Добриніна та змістом [статті](#) «Як перевірити достовірність фотографії» і розробіть алгоритм перевірки фотографій.
4. Презентуйте свою роботу однокласникам. Поясніть їм, на що потрібно звернути увагу, аналізуючи фото. Покажіть на прикладах, як працюють онлайн-інструменти для перевірки контенту: [Google Search by Image](#), [TinEye](#).

5. Скористайтесь лайфхаками від Нікіти Добриніна та **практичним посібником** Інституту масової інформації, с. 66–69, і створіть власний алгоритм перевірки відео.
6. Презентуйте свою роботу однокласникам. Поясніть їм, на що потрібно звернути увагу, аналізуючи відео. Покажіть на прикладах, як працює онлайн-інструмент для перевірки відео: **Youtube DataViewer**.

Примітка. Запропонуйте учням оформити створені ними пам'ятки за допомогою онлайн-сервісу **Canva**, створивши відповідні плакати / інфографіку.Ukraine.

ПРИКЛАД ПАМ'ЯТОК

На що звернути увагу під час перевірки фотографій:

1. Знайдіть джерело або початкову фотографію. Джерело фото – сайт або користувач, який вперше опублікував фото в інтернеті.

Варіанти пошуку

Пошук фото у **Google** (учні мають показати варіанти пошуку).

Пошук фото за допомогою сервісу зворотного пошуку **TinEye**.

2. Визначте країну, місце та час публікації.

Чому це важливо?

Наприклад, фото п'ятирічної давності, зроблене в одній країні, можуть видати за свіжу світлинку, зроблену в іншій країні або в іншому контексті.

У сервісі **TinEye** можна обрати фільтр Sort by oldest (сортувати за найдавнішими).

Sort by best match ▼

Best match

Most changed

Biggest image

Newest

Oldest

3. Зверніть увагу на відмінності між фотографією, яку ви перевіряєте, та оригіналом, який знайшли (можливо, щось відредагували в графічному редакторі, обрізали, домалювали, прибрали або змінили, інше). **TinEye** пропонує обрати фільтр Most changed (найбільш змінені).

Переконайтесь, що зображення відповідають законам фізики. Перевірте, чи обробляли фотографію у фотошопі.

Примітка. Микита Добринін для перевірки фото рекомендує скористатися сервісом [FotoForensics](#). На жаль, зараз сервіс не дозволяє завантажувати файли з України через порушення умов використання цього вебсайту.

Схожі функції має [Forensically](#) (навчальне відео англійською, як працювати з ним, можна знайти [тут](#)).

ПРИКЛАД ПОРАД ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ВІДЕО¹

Відео не заслуговує довіри, якщо:

- його опублікував ненадійний акаунт, який був зареєстрований нещодавно;
- є ознаки монтажу, розфокусовані логотипи й обрізані кадри;
- знаки оклику й різке емоційне забарвлення в заголовку;
- відвертий негатив або, навпаки, надуманий позитив (особливо щодо резонансної зараз теми);
- відео опубліковане без вказування авторства сторінкою або користувачем, який не представляє медіа або, очевидно, не міг сам зняти такий ролик.

Як перевірити відео:

- За допомогою сервісу [Youtube DataViewer](#) визначте дату й час появи відео в інтернеті (один із прийомів маніпулювання – використання давніх відео для ілюстрування нових подій);
- Використовуйте суміжні деталі, які вказують на погоду або пору року в ролику. За допомогою сервісу [Wolframalpha](#) можна визначити погоду, яка була в конкретний день у конкретному місці (як працювати з додатками сервісу, див. [тут](#)).
- Корисними можуть бути й елементи фасадів будинків, назви вулиць тощо. Їх можна розгледіти за допомогою [Google Maps](#).
- Один із способів дізнатися про правдивість відео – *зв'язатися з користувачем*, який його завантажив.
- Можна вибрати найбільш яскраві кадри і, зробивши скріншоти, шукати їх через [зворотний пошук зображень у Google](#) (це збільшує шанси знайти першоджерело, як порівняти з пошуком відео за ключовими словами).

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

Після оголошення теми «Фото / відеофейки» запропонуйте дітям озвучити, що вони хочуть дізнатися й чого навчитися в цій темі.

¹/ Голуб О. П. Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник / Інститут масової інформації. — Київ: ТОВ "Софія-А", 2016. — 184 с

Можна роздати учням / ученицям по три кольорові стікери, на яких вони напишуть свої очікування від заняття та які прикріплять, наприклад, до аркуша фліпчарта (на зображене дерево, інше). Якщо їхні очікування справдяться, вони заберуть папірці. Якщо – ні, будуть теми / питання для інших виховних годин. *Вправа займе 1–2 хв*

На самому занятті учні, які виконували випереджальні завдання на прикладах із відео ЮНІСЕФ, навчатимуть однокласників (або учнів 7–9 класів) перевіряти фото та відео.

Примітка. Приклади завдань для перевірки / аналізу фото / картин / відео можна знайти на *сторінці 20*. Для набуття учнями практичних навичок, доцільно відвести 25–30 хв заняття на таку роботу.

РЕФЛЕКСІЯ

(від 5 хв)

Запропонуйте школярам назвати:

- плюси та мінуси групової роботи (для учнів, які працювали в групі над завданням);
- моменти, коли їм щось вдавалося / добре запам'яталось, вони отримали задоволення від роботи на занятті;
- що не вдавалося, над чим потрібно ще попрацювати.

45
хв

ЗАНЯТТЯ 3

ЕКСПЕРТИ та ПСЕВДОЕКСПЕРТИ

Організація роботи з відео 3, 4

Відео 3 «Блогери»	Відео 4 «Псевдоексперти»
	

Розвивальні завдання	Очікувані результати
- розвивати в учнів навички роботи в групі / парі; - розвивати критичне мислення; - розвивати вміння ідентифікувати фейки й інструменти маніпуляції.	<i>Учень / учениця:</i> - перевірятиме інформацію; - навчиться ідентифікувати фейки, інструменти маніпуляції (зокрема, через псевдоекспертів), вплив медіа на наші емоції; - умітиме застосовувати фактчекінг.
Необхідне обладнання та матеріали:	
- телевізор і ноутбук / проектор і екран; - аркуш для фліпчарта, маркери / шкільна дошка та крейда; - роздаткові матеріали, які готує вчитель / учителька; - бажано, щоб в учнівства були гаджети з доступом до інтернету.	

ВИПЕРЕДЖАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

За тиждень до заняття запропонуйте дітям групи об'єднатися у дві підгрупи.

- Одна частина учнів / учениць мають переглянути два відео «Блогери» і «Псевдоексперти», підготувати повідомлення для однокласників (Хто був у ролі фактчекерів? Чи сподобалися відео? Чи може бути небезпечною інформація, яку запропонували для аналізу гостям Нікіти Добриніна? Чим були корисними лайфхаки від ведучого? Чи зможуть порекомендувати учні ці відео своїм друзям, знайомим, батькам?).

2. Іншим учням / ученицям групи запропонуйте ознайомитися з **порадами** «Сім критеріїв, як вибрати хорошого експерта».

Примітка. Діти матимуть можливість дізнатися про сайт **Детектор медіа** та мультимедійний онлайн-посібник **«МедіаДрайвер»**. Посібник містить інформацію про різні типи медіа, інфографіку, відео та мультики. Інструкцію до сайту МедіаДрайвер можна знайти за **покликанням**.

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

1. Перед тим як діти почнуть презентувати результати своєї роботи над випереджальними завданнями, застосуйте прийом критичного мислення – таблицю Донни Огл (Donna Ogle) **(3–5 хв)**.

Знаю такі критерії перевірки блогерів / експертів (до виховної години)	Хочу дізнатися / навчитися на занятті	Дізнався/-лася (під час виховної години / під час підготовки до виховної години)
---	--	---

Примітка. На початку заняття діти заповнюють перші дві колонки. Завдання можна виконати на звичайних аркушах із зошита, або ж учитель / учителька роздруковує таблиці заздалегідь.

2. Кілька учнів / учениць розкажуть про відео, які переглядали **(до 3 хв)**.
3. Запропонуйте учнівству скористатися лайфхаками Нікіти Добриніна й порадами Олени Шкарпової, щоби разом визначити критерії, за якими варто перевіряти експертів.

Поради бажано записувати на аркуші для фліпчарта, щоб їх можна було використовувати й під час уроків. Якщо такої можливості немає – можна робити записи на дошці **(7–10 хв)**.

Приклад переліку критеріїв для перевірки експертів:

- Поцікавтеся місцем роботи експерта.
- Перевіряйте: освіту, посади та регалії, скільки часу експерт працює у своїй сфері.
- Не довіряйте абстрактним «італійським вченим» чи додатку «доктор» до прізвища.
- Шукайте посилання на дослідження або статті експерта.
- Визначте коло експертних тем (що кращий експерт, то вужче коло тем він або вона коментують).
- Зверніть увагу на риторику й категоричність. Хороші експерти завжди обережно роблять висновки, намагаються показати всі можливі погляди та взяти до уваги всі можливі чинники.
- Не вірте гучним заявам, які суперечать інформації з офіційних джерел.

Примітка. Водночас, учні / учениці можуть заповнювати третю колонку таблиці (що дізналися нового).

4. Після того, як перелік критеріїв перевірки експертів записаний, запропонуйте дітям за допомогою таблиці «Структура дослідження фактчек» перевірити твердження / заяви, які пропонував для аналізу Нікіта Добринін **у відео 3 та 4** Анні Трінчер та Аліні Паш (учні / учениці самостійно можуть вибрати твердження / заяву, або ж учитель / учителька обирає фрагмент відео із заявою).

Примітка: таблицю можна завантажити на Google Диск і надати доступ через QR-код, роздрукувати або демонструвати на слайді презентації (можливо, для заощадження часу учні будуть працювати з таблицею в парах / групах усно).

Для перевірки заяви / твердження виділіть **до 15 хв**

Таблиця. Структура дослідження фактчек²

Об'єкт розслідування	публічна заява (рідше резонансний факт) особи, яку можна дослідити.	
Докази та аргументи	факти, статистичні дані, документи та документальні свідчення, отримані тільки з відкритих офіційних джерел; інформація від експертів, підкріплена документальними свідченнями чи посиланнями на відкриті джерела.	
Вердикт	Висновок-вирок: <i>брехня, правда чи напівправа</i> – з коротким аргументованим поясненням.	

5. Обговорення результатів дослідження учнів.

2 / Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи: практичний посібник
О. М. Гороховський. — Дніпро : ЛІРА, 2017. — с. 23

РЕФЛЕКСІЯ

(від 5 хв)

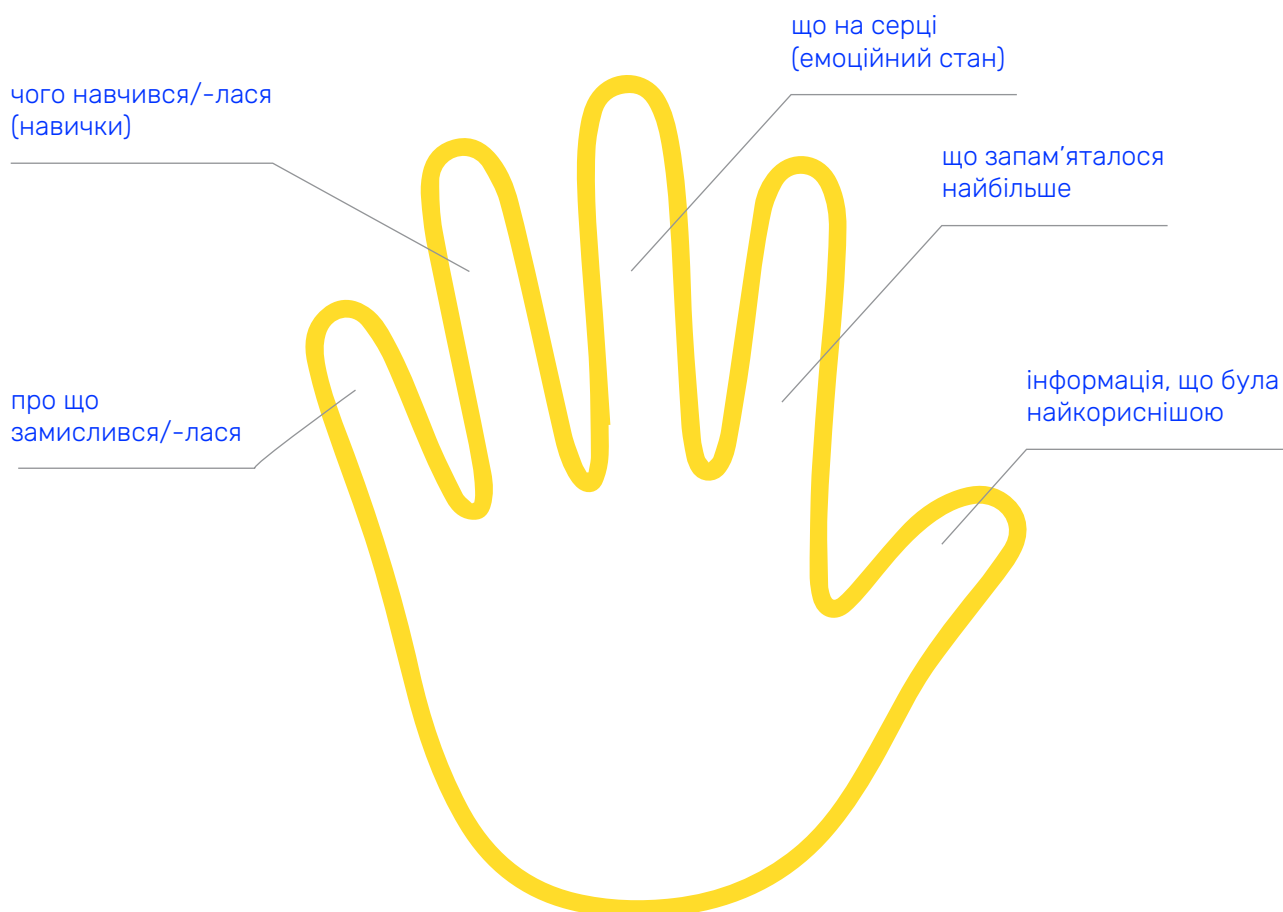
Запитайте в учнів, які вони можуть назвати переваги й недоліки роботи в групі / парі, які поради щодо групової роботи варто надати своїм однокласникам.

Запропонуйте дітям виконати вправу «Долоня».

Вправа «Долоня»

Діти малюють на аркуші свою долоню, потім на пальчиках відповідають на запитання:

- Великий – інформація, що була найкориснішою.
- Вказівний – що запам'яталося найбільше.
- Середній – що на серці (емоційний стан).
- Безіменний – чого навчився/-лася (навички).
- Мізинець – про що замислився/-лася.

Приклади завдань групам на перевірку / аналіз зображень

Зображення можна завантажити на Google Диск і надати учнівству до них доступ. Якщо діти шукатимуть зображення за допомогою смартфонів і сервісу **TinEye**, можна роздрукувати QR-коди.

Якщо є можливість провести заняття в кабінеті інформатики, учитель / учителька може завантажити фото на комп'ютери заздалегідь, а учнівство об'єднати в шість груп, кожна з яких буде працювати над окремим завданням. Можна запропонувати виконати завдання вдома.

ЗАВДАННЯ 1

- На сайті images.google.com натисніть на значок із зображенням фотоапарата, завантажте фотографію.
- Знайдіть зображення в інтернеті.
- Поясніть, що це і хто автор цього шедевра.

Очікувані результати:

діти мають зрозуміти, що за допомогою images.google.com можна отримати інформацію про будь-які картини, ілюстрації, карикатури, фото, інше.

Примітка. Карл Ворнер (Carl Warner) – британський художник, режисер і фотограф. Найбільш відомий тим, що створює неймовірні пейзажі з різних типів продуктів та інгредієнтів³.

3 / Carl Warner // [Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Warner)

Карл Ворнер (Carl Warner). «Острів селери» [Зображення] // Print Store by Piki Kiwi

ЗАВДАННЯ 2

- На сайті images.google.com натисніть на значок із зображенням фотоапарата, завантажте фотографію.
- Знайдіть зображення в інтернеті.
- Визначте, де розташована українська хата, зображена на фото.

Примітка. Якщо завдання діти виконуватимуть у класі, можна вивести фото на екран і запитати: «Як ви вважаєте, де розташована українська хата, зображена на фото?». Очевидно, діти будуть називати регіони України.

Вислухавши варіанти відповідей, запропонуйте виконати завдання.

Очікувані результати:

виконання завдання допоможе учнівству зрозуміти, що фото, зроблене в одній країні, можна видати / сплутати зі світлиною, зробленою в іншій країні.

Один із будинків Музею української спадщини в канадському містечку Едмонтоні [Зображення] // 24 канал

ЗАВДАННЯ 3

- На сайті images.google.com натисніть на значок із зображенням фотоапарата, завантажте картину.
- Знайдіть зображення в інтернеті.
- Визначте назву картини, її автора, місце, де вона зберігається.

Примітка. Якщо діти лише «читають заголовки», вони можуть помилитись і сказати, що картина має назву «Невіра святого Фоми», автором якої є Караваджо.

Він писав у живописній манері тенебрізму. В статтях (які можуть побачити учні / учениці, коли завантажиться фото для пошуку) пишуть, що деякі художники критикували живопис Караваджо й називали його «підвальним», а інші, навпаки, запозичили його манеру живопису. Як приклад (того, хто запозичив) наводять Мурільйо і його картину «Маленький жебрак». Ця картина зберігається в Луврі.

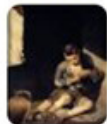
Мурільйо (ісп. Bartolomé Esteban Murillo). Маленький жебрак [Зображення] // LOUVRE MUSEUM

Сторінки, які містять відповідні зображення

<https://mymodernmet.com> › р... ▾ Перекласти цю сторінку

Bartolomé Esteban Murillo: 6 pinturas que debes conocer

1400 × 1719 · 14 груд. 2019 р. — Aquí exploraremos 6 de las pinturas más famosas de **Bartolomé Esteban Murillo**, uno de los más grandes maestros del arte del Siglo de Oro ...

<https://co.pinterest.com> › wilipal › bartolomé-esteban-mur...

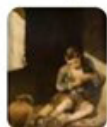
58 ideas de Bartolomé Esteban Murillo - Pinterest

236 × 311 — **Bartolomé Esteban Murillo** Autorretrato Murillo es el pintor de la ciudad de Sevilla. Aquí nació y desarrolló la totalidad de su obra. La Inmaculada Concepción ...

<https://www.bpk-bildagentur.de> › ... ▾ Перекласти цю сторінку

The picture agency bpk is a central media service provider of ...

326 × 400 — **Bartolomé Esteban Murillo**, 1618 - 1682 · More Collections · All images.

<https://www.bpk-bildagentur.de> › ... ▾ Перекласти цю сторінку

The picture agency bpk is a central media service provider of ...

326 × 400 — **Bartolomé Esteban Murillo**, 1618 - 1682 · More Collections · All images.

<https://www.pinterest.es> › pin ▾ Перекласти цю сторінку

Murillo / joven espulgandose | Esteban murillo, Cuadros de ...

487 × 589 — About This Piece A Peasant Boy Leaning on a Sill oil on canvas **Murillo** **Bartolome Esteban** National Gallery London UK The Bridgeman Art Library Product ...

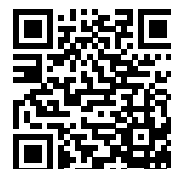
Очікувані результати:

- Діти мають зрозуміти, що за допомогою images.google.com можна отримати інформацію про будь-який твір мистецтва, якщо його зображено / сфотографовано.
- Учні / учениці відповідально ставитимуться до пошуку та аналізу інформації.

ЗАВДАННЯ 4

- На сайті images.google.com натисніть на значок із зображенням фотоапарата, завантажте фото.
- За допомогою фото спробуйте визначити зображену битву.
- Розкажіть, про що дізнались і які висновки зробили, шукаючи зображення.

Примітка. Виконуючи завдання, учнівство знайде відео «Забута битва: останній бій Другої світової в Європі».

Аналізуючи інформацію про відео, можна використати технічний підхід, а саме – обрати найбільш яскраві кадри і, зробивши скріншоти, шукати їх через обернений пошук у Google. Журналісти застосовують такий підхід, коли важко визначити достовірність відео.

Очікувані результати:

діти формуватимуть навички пошуку / аналізу зображень і відео.

Забута битва: останній бій Другої світової в Європі [Відео] [Скрін екрану] // Радіо Свобода

ЗАВДАННЯ 5

У рубриці «Новини» на сайті ГЛАВКОМ 16.08.2018 р. розміщена [стаття](#) «Град у Києві: деякі автівки довелося відкопувати». Статтю ілюструють фото:

Град у Києві
Фото: Володимир Полув
Град у Києві: деякі автівки
довелося відкопувати
[Фото] // ГЛАВКОМ –
16.08.2018.

Завдання:

За допомогою пошукової системи [Wolframalpha](#) визначте, яка була погода в Києві 16.08.2018 р. (інструкцію, як працювати з додатками пошукової системи Wolframalpha, див. [тут](#)). Чи дійсно в цей день випав такий град?

Примітка. Це завдання можуть виконати учні / учениці, які знають англійську мову.

Очікувані результати:

аналізуючи фото і відео, учні / учениці враховуватимуть суміжні деталі, які вказують на погоду або пору року.

ЗАВДАННЯ 6

За допомогою сервісу зворотного пошуку [TinEye](#) знайдіть фото й визначте, чи обробляли його у фотошопі, інше.

Примітка. Учні / учениці мають визначити, що фото пофарбоване й обрізане.

1. Селянка з с. Кути, Галичина, початок 20 століття.
[Зображення] // Про Львів. – 16.10.2018.

2. Фото, розфарбоване за допомогою застосунку [Colorize Photos](#)

3. Фото, надане для перевірки учнівству

Очікувані результати:

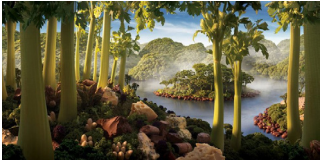
під час пошуку та перевірки діти будуть звертати увагу на відмінності між фотографією, яку перевіряють, та оригіналом, який знайдуть.

Примітка. Ці завдання рекомендуємо виконувати дітям на комп'ютері / ноутбуці.

Під час пошуку зображень за допомогою смартфона й сервісу **TinEye** не всі надані для пошуку зразки фото відображаються в результаті.

ДЕТАЛІ

Зображення	Можливість виконати завдання за допомогою смартфона й сервісу TinEye
	так
	так
	ні
	так
	так
	так

Примітка.

За допомогою телефона учні / учениці можуть перевірити зображення / фото, які оберуть самі (за алгоритмом, прописаним у пам'ятці).

СЛОВНИК:

- Дисклеймер** короткі текстові повідомлення, які можна побачити перед початком відео або на перших сторінках книжки. Письмова відмова від відповідальності за можливі делікатні наслідки того чи іншого вчинку в результаті дій, заяви, відмови або третіх осіб.
- Хайп** інтенсивна реклама, розкручування; піар; значна увага, захват, інтерес, галас довкола чогось.
- Фейк** свідоме або несвідоме подання фактів у спотвореному вигляді або повністю неправдивої (вигаданої) інформації.
- Трафік** обсяг інформації, що надходить на комп'ютер із мережі й виходить із нього в мережу.
- Фактчекінг** перевірка тверджень на повноту, достовірність та наявність маніпуляцій.
- Клікбейт** заголовок, головна мета якого – привернути увагу аудиторії та спонукати її прочитати чи проглянути матеріал, часто містить маніпуляції та перекошування фактів.
- Хейт** ненависть.
- Конспірологія** вчення про змови, таємні товариства та окультні таємниці; теорія змов.
- Лайфхак** сленговий термін, що означає деяку хитрість або корисну пораду.

Джерела:

- Кіца М.О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію // Соціальні комунікації / SOCIAL COMMUNICATIONS
- Хайп // Словотвір
- Як перевірити достовірність фотографії // StopFake
- Як визначити та зловити фейк? // Інститут масової інформації
- Голуб О. П. Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник / Інститут масової інформації. — Київ: ТОВ "Софія-А", 2016. — 184 с. — // Інститут масової інформації
- Трафік // Словник МЕДІАДРАЙВЕР
- Інструменти фактчекінгу: як професійно відрізнати брехню від правди? // Інститут масової інформації
- Клікбейт Розділ 4. Дезінформація та маніпуляції // EdEra
- Шкарпова О. Сім критеріїв, як вибрати хорошого експерта // Детектор медіа
- Конспірологія // Портал української мови та культури СЛОВНИК UA
- Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи: практичний посібник / О. М. Гороховський. — Дніпро : ЛІРА, 2017. — 133 с.
- Лайфхак // Вікіпедія
- Дисклеймер // Вікіпедія

